

YXERN

Omprovning av vattenhushållningsbestämmelser

Västerviks kommun och Vimmerby kommun

Juni 2017

Till

Växjö tingsrätt
Mark- och miljödomstolen

30 juni 2017

Ansökan om omprövning av vattenhushållningsbestämmelser

Sökande Västerviks kommun (org nr 212000-0779) samt

 Vimmerby kommun (org nr 212000-0787)

Ombud Advokaten Agnes Larfeldt Alvé
 Agnes Advokatbyrå AB
 Finnboda Kajväg 15
 131 72 Nacka
 Telefon 070 388 38 22
 e-post: agnes@agnesadvokat.se

Saken Omprövning enligt 7 kap 13 § lagen (1998:812) med särskilda
 bestämmelser om vattenverksamhet (LSV) av vattenhushåll-
 ningsbestämmelserna för sjön Yxern; Västerviks och Vimmerby
 kommuner; Kalmar län

BAKGRUND

Sjön Yxern är sedan 1938 reglerad genom dom meddelad av dåvarande Söderbygdens vattendomstol. Regleringsrätten innehas av Yxerns regleringsföretag som sköter tappningen vid Yxerns regleringsdamm, belägen vid utloppet av Yxern till Yxeredsån, i enlighet med de vattenhushållningsbestämmelser som fastställdes i domen. Regleringen skedde utifrån kraftproduktionens behov och vattenhushållningsbestämmelserna föreskriver höga tappningar även vid mycket låga nivåer i sjön.

Regleringen av Yxern har inneburit mycket stora nivåvariationer i sjön och sjöns stränder har periodvis torrlagts. Problemen uppmärksammades tidigt och flera försök har gjorts för att åtgärda situationen. Senast skedde detta genom länsstyrelsens beslut i september 2016 som överprövades av mark- och miljödomstolen. Beslutet, efter domstolens ändring, innebär en lägre tappning vid mycket låga nivåer i sjön samt ett förbud mot att öppna dammen helt. Domstolens ändring innebär att beslutet tidsbegränsades till utgången av 2019 i avvaktan på en omprövning.

Västerviks och Vimmerby kommuner har i samråd med Länsstyrelsen i Kalmar län och tillsammans med Yxerns regleringsföretag beslutat att det är nödvändigt med en permanent förändrad reglering av Yxern. Från kommunernas sida är det önskvärt återskapa naturlika förhållanden kring sjön vilket även är i linje med det arbete som planeras inom vattenförvaltningen, i syfte att på sikt uppnå miljö kvalitetsnormerna.

Under våren 2017 genomfördes en förstudie för att utreda hur problemen med låga vattenstånd skulle kunna lösas. Det har därvid konstaterats att det vore önskvärt med en återgång till de förhållanden som gällde före regleringen 1938, dock med en något sänkt nivå för medelvattenståndet med hänsyn till jordbruksintressen, samt att möjliggöra faunapassage. Detta skulle även innebära utrivning av Yxerns regleringsdamm samt anläggande av en ny tröskel. Åtgärderna kräver tillståndsprovning enligt miljöbalken och ytterligare underlag behöver tas fram inför ansökan. I förundersökningen konstaterades emellertid att även en alternativ reglering vid dagens regleringsdamm skulle kunna minska problemen med låga vattenstånd i förhållande till dagsläget.

Mot denna bakgrund har kommunerna, beslutat sig för att gå vidare genom ett tvåstegsförfarande enligt vilket kommunerna i ett första steg ansöker om omprövning av gällande vattenhushållningsbestämmelser under en begränsad tid för att åtgärda den akuta situationen i sjön. Samtidigt har kommunerna påbörjat arbetet med ansökan om tillstånd för den permanenta förändringen och planerar att ge in en sådan ansökan till domstolen inom en tvåårsperiod.

Den nu ansökta omprövningen av vattenhushållningsbestämmelserna avser således ett tidsbegränsat avsteg från nu gällande vattenhushållningsbestämmelser. Det ansökta förslaget har förhandlats fram mellan berörda parter och utgör en kompromiss mellan olika intressen. Förslaget har godtagits av Yxerns regleringsföretag och länsstyrelsen och Yxerns fiskevårdsområdesförening har förklarat sig stå bakom förslaget till ett tvåstegsförfarande samt nu aktuell preliminär lösning, som innebär en mycket angelägen förbättring för natur- och vattenmiljön kring sjön. Förslaget samt tvåstegsförfarandet har även presenterats för allmänheten vid

informationsmöte i Frödinge den 4 maj 2017 och de närvarande ställde sig då bakom handlingsplanen. Det ska understrykas att förslaget ska ses som ett första steg på vägen mot en permanent förbättring av naturmiljön kring Yxern.

Med hänsyn till den kritiska situationen för sjön hemställer kommunerna om skyndsam handläggning av omprövningsmålet i mark- och miljödomstolen för att snarast möjligt kunna tillämpa den ändrade regleringen. Det föreligger en överhängande risk för att nuvarande mycket låga nivå i sjön riskerar att sänkas ytterligare med gällande tappningsbestämmelser, med påföljande skador på djur och växtliv i sjöns strandzoner. Förhoppningen är att den alltför höga tappningen vid låga vattenstånd kan stoppas, så att sjön inte sänks ytterligare.

YRKANDEN

1. Västerviks och Vimmerby kommuner (kommunerna) yrkar att mark- och miljödomstolen med ändring av Söderbygdens vattendomstols utslag den 25 juli 1938 (AD 32/1933) samt länsstyrelsens beslut den 6 september 2016 (dnr 535-5952-2016) fastställer att nedanstående vattenhushållningsbestämmelser ska gälla för tappningen av vatten ur sjön Yxern under en period om högst 3 år från den dag domen vinner laga kraft

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,8	10,0
92,5 – 92,8	3,0 – 7,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
92,3 – 92,5	1,5 – 5,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
91,8 – 92,3	0,4 – 3,0*
90,8 – 91,8 (sommar, dvs 1/5-1/10)	0,4
90,8 - 91,8 (vinter, dvs 1/11-30/4)	0,4 – 3,0*
Under + 90,8	0,4*

** regleringen ska eftersträva att nivån + 92,25 innehålls den 30/4*

2. Kommunerna yrkar vidare att mark- och miljödomstolen
 - a) Bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada med anledning av den ändrade vattenhushållningen enligt domen till 5 år från det att domen vinner laga kraft samt
 - b) förordnar att den ändrade vattenhushållningen ska gälla direkt även om domen inte vunnit laga kraft, dvs ett så kallat verkställighetsförordnande.

UTVECKLING AV TALAN

1. Inledning

Yxern är Kalmar läns största sjö. Huvuddelen av sjön ligger i Vimmerby kommun medan utloppet, regleringsdammen och Yxeredsån är belägna i Västerviks kommun. Gällande vattendom föreskriver höga tappningar ur sjön även vid låga nivåer och vid nederbördsfattiga perioder innebär detta en snabb avsänkning av sjöns nivå.

Problem med stora nivåvariationer i sjön och torrläggning av sjöns stränder har förelagat sedan länge och berörda parter har på olika sätt försökt att komma tillrätta med situationen. Yxerns regleringsföretag ansökte under 2014 om ändring av vattenhushållningsbestämmelserna men återkallade ansökan efter synpunkter från flera parter. Med hänsyn till att situationen blivit alltmer akut meddelade länsstyrelsen i september 2016 ett förbud mot att tillämpa gällande vattenhushållningsbestämmelser vid de lägsta nivåerna i sjön; ett beslut som gäller till utgången av 2019. Som redovisats ovan har Västerviks och Vimmerby kommuner nu beslutat att det är nödvändigt att åstadkomma en lösning av situationen och omfattande kontakter har ägt rum med berörda parter inklusive Yxerns regleringsföretag. En styrgrupp bildades i november 2016 för att effektivisera arbetet. I gruppen har representanter för kommunerna, regleringsföretaget, fiskevårdsområdesföreningen och Botorpsströmmens vattenråd deltagit. I juni 2017 antog styrgruppen en förstudie som genomförts av ekologisk, hydrologisk och juridisk kompetens på uppdrag av kommunerna under våren 2017, se [Bilaga 1](#).

Kommunerna har, med styrgruppens tillstyrkan, utifrån resultatet av förstudien fattat beslut i respektive kommunstyrelse att gå vidare med ansökan om en tidsbegränsad omprövning av vattenhushållningsbestämmelserna i enlighet med vad som i förstudien benämns det alternativa förslaget, för att lösa den akuta situationen, samtidigt som det ges ytterligare tid att arbeta fram den slutliga lösningen, som sannolikt innebär utrivning av nuvarande damm och anläggande av en tröskel.

Yxerns vattenstånd sjönk under hösten 2016 till så låg nivå att olika delar av sjön isolerades och grunda stränder torrlades. Stora mängder fisk och musslor dog och igenväxning av grundområden ser ut att öka. Nivån i slutet av 2016 var historiskt låg (se Bilaga 1, Figur 14). Fram till och med april 2017 steg vattenståndet, men det nådde inte upp till medelvattenstånd. Med tanke på de låga grundvattennivåerna och de senaste somrarnas och höstarnas torra väder finns risk för att sjön sjunker till extremt låga nivåer efter sommaren om ingen förändring av sjöns reglering sker.

2. Rättslig grund för ansökan

Enligt 7 kap 13 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV) har en kommun rätt att ansöka om ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten i syfte att tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller främja fisket.

Målet handläggs som ansökningsmål, se 21 kap 1 a § 1 st 9 p miljöbalken, på samma sätt som omprövningsmål enligt 24 kap miljöbalken. De nya eller ändrade villkoren blir en del av tillståndet som verksamhetsutövaren ska följa. Vid en omprövningsansökan krävs ingen formell miljökonsekvensbeskrivning med samrådsförfarande.

Den ansökta omprövningen kräver inga fysiska åtgärder utan avser endast ändring av gällande villkor avseende tappningsbestämmelser i tillståndet från 1938 enligt vad som närmare utvecklas nedan.

3. Höjdsystem

I denna ansökan samt gällande tillstånd för regleringen av Yxern uttrycks höjduppgifter i systemet RH00.

Fixpunkt framgår av dom den 18 maj 1938 och benämns Nykvarn, och har höjden + 92,93 i RH00.

4. Tillståndssituationen

4.1 Gällande tillstånd

Det föreligger ett antal äldre vattendomar som berör Yxern och dess reglering, se utdrag ur vattenboken, Bilaga 2a. Söderbygdens vattendomstol meddelade i *dom den 18 maj 1938 (AD 32/1933)* tillstånd till reglering av sjön Yxern till förmån för nedströms belägna kraftstationer, domen biläggs som Bilaga 2b. Genom domen bildas Yxerns vattenregleringsföretag som skulle äga dammen och sköta regleringen. Domen överklagades till Vattenöverdomstolen (VÖD) som dock inte gjorde någon ändring (dom 16 juni 1939, ÄD 25/1939) och vidare till Kungl Maj:t (dom 4 juni 1941, ÄD 25/1939). Inte heller i andra senare domar har vattenhushållningsbestämmelserna ändrats, fränsett i domen *den 14 februari 1957 (A 24/1957) i mål AD 128/1950* som dock aldrig togs i anspråk, vilket framgår av VÖD:s dom den 23 mars 1959, se Bilaga 2c.

Som framgått ovan ansökte Yxerns regleringsföretag under 2014 om ändring av vattenhushållningsbestämmelserna (se *mark- och miljödomstolens mål M 943-14*). Målet kungjordes den 24 oktober 2014 men återkallades sedan efter synpunkter från flera parter. Från kommunernas och länsstyrelsens sida var uppfattningen att ansökan inte var tillräckligt långtgående samt konsekvenserna inte tillräckligt utredda.

I juli 2016 inkom Yxerns regleringsföretag till länsstyrelsen med en begäran om tillsyn av regleringen och möjlighet att frångå gällande vattenhushållningsbestämmelser, pga en torrperiod. Regleringsföretaget hade tillämpat lägsta tappning under en treårsperiod med undantag för vårfloden 2015, men sjöns nivå var trots detta otillfredsställande låg. Länsstyrelsen beslutade dock att inte vidta någon åtgärd då situationen inte bedömdes vara akut.

Efter en ny hemställan från regleringsföretaget om att göra avsteg från vattenhushållningsbestämmelserna i augusti 2016 meddelade länsstyrelsen ett nytt beslut med

innebörden att regleringsföretaget förbjöds att öppna luckorna vid nivåer under 90,05 samt vid och under denna nivå tappa 0,1-0,2 m³/s. Skälet från regleringsföretagets sida var att nivån 90,05 skulle inträffa i september och om alla luckor öppnades i enlighet med vad som föreskrivs i tillståndet, skulle detta leda till mycket höga flöden (8-10 m³/s) vilket skulle orsaka översvämningar nedströms samt snabb sänkning av sjön ned till tröskelnivån 88,98. I en sådan situation skulle det ta lång tid för sjön att återhämta sig. Länsstyrelsen konstaterade att tillståndshavaren, kommunerna, organisationer, kringboende och andra verksamhetsutövare påtalat behovet av brådskande åtgärder och bedömde att det fanns skäl att vidta åtgärder med stöd av 26 kap 9 § miljöbalken på grund av den svåra torka som drabbat sydöstra Sverige och den rådande utformningen av vattenhushållningsbestämmelserna. Länsstyrelsens beslut överklagades av en berörd fastighetsägare som ansåg att minitappningen borde höjas till 0,2-0,3 m³/s för att inte orsaka skada nedströms. Målet prövades av mark- och miljödomstolen genom *dom den 20 oktober 2016 i mål M 3935-16* som konstaterade att det i första hand borde vara lämpligt med en omprövning av vattenhushållningsbestämmelserna för att få en allsidig prövning men att den minimitappning länsstyrelsen fastställt ändå fick anses godtagbar med hänsyn till den uppgivna naturliga medellågvattenföringen vid torka om 0,14 m³/s i Yxeredsån. Domstolen tidsbegränsade dock länsstyrelsens beslut till utgången av 2019. För domstolens dom samt länsstyrelsens beslut, se [Bilaga 2d](#).

För närvarande gäller således för regleringen av Yxern vad som fastställts genom vattenhushållningsbestämmelserna i 1938 års dom tillsammans med länsstyrelsens beslut från september 2016, ändrat genom mark- och miljödomstolens dom.

4.2 Närmare om vattenhushållningsbestämmelserna

Enligt gällande vattenhushållningsbestämmelser för Yxern tillåts en variation av sjöns vattennivå med cirka 2,5 m och vattenhushållningsbestämmelserna föreskriver stor tappning även vid låga nivåer i sjön.

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,50	10,0
92,40 – 92,50	7,5
92,29 – 92,40	5,0
91,60 – 92,29	1,5 – 4,0
90,8 – 91,60	1,0 – 4,0
90,05 – 90,80	0,8 – 4,0
Under 90,05	Dammen helt öppen

Tabell 1 Vattenhushållningsbestämmelser enligt 1938 års dom.

Genom länsstyrelsens beslut i september 2016 upphävdes skyldigheten att hålla dammen helt öppen under nivån 90,05 och vid och under denna nivå ska istället

tappas 0,1-0,2 m³/s. Även tidigare har konstaterats att det vore önskvärt med en sänkning av tappningen vid låga nivåer i sjön. Den 24 mars 2003 meddelade länsstyrelsen beslut om tillfälligt sänkt minimitappning och försök utfördes med 0,4 respektive 0,6 m³/s som minimitappning varvid vissa klagomål framställdes från sakägare nedströms vid det lägre flödet. Ansökan från Yxerns regleringsföretag i februari 2014 avsåg en minskad minimitappning till 0,6 m³/s vid låga nivåer i sjön.

Jämfört med situationen i början av 1900-talet har den reglering som genomfördes 1938 inneburit en absolut sänkning med ungefär en halv meter, en större amplitud, frånvaro av våröversvämning och andra säsongsmönster, samt att vattenståndet inte följer tillrinningen. Långvariga sänkningar har ofta skett från april till december. En naturlig amplitud vore en halv meter de flesta år och upp till drygt en meter vissa år. Våröversvämningen orsakade i början av 1900-talet ofta en snabb höjning med 30 cm och vissa år upp till 80 cm. Regleringen har ofta gett en större och långsam höjning från januari till april. Vid sommarregn kunde vattenståndet före regleringen stiga med 20-30 cm på en vecka, men det sker inte med rådande reglering eftersom tappningen ökas.

Nuvarande vattenhushållningsbestämmelser med den föreskrivna minimitappningen gör det inte möjligt att upprätthålla en acceptabel nivå i sjön, även under relativt normala nederbördsförhållanden. Vårfloden används till att fylla upp sjön, men över nivån 92,29 finns ingen möjlighet att spara vatten. Då tillrinningen under sommar och höst många år är mycket lägre än den lägsta tillåtna tappningen räcker inte den sparade volymen i sjön till för att hålla en acceptabel nivå även om lägsta tillåtna tappning tillämpas. Regleringsföretaget har tillämpat lägsta tillåtna tappning året om sedan våren 2014, med ett kort undantag för att parera vårfloden 2015. Trots detta uppmättes 2016 den lägsta vattennivån på ca 40 år. En bidragande orsak är att medeltillrinningen till sjön har minskat sedan vattenhushållningsbestämmelserna vann laga kraft.

Under 2014 höjdes och sänktes vattenståndet nästan en meter, sedan höjdes vattnet 1,4 m till 2015 och sänktes därefter 2,2 m till hösten 2016. I november 2016 höjdes vattenståndet plötsligt med 0,6 m och fram till april 2017 hade det stigit med 1,6 m från den senaste lägstಾನivån i oktober 2016. Dessa stora långvariga sänkningar och höjningar är inte naturlika eller önskvärda ur naturmiljösynpunkt.

4.3 Ny tillfällig reglering

Till följd av länsstyrelsens beslut i september 2016 minskades tappningen i mitten av september, så att sänkningen sjöns vattennivå avbröts. I mitten av oktober började vattenståndet att stiga och eftersom tappningen hölls mycket låg ända in i december, samtidigt som det regnade i november så steg vattenståndet snabbt. Stigningen fortgick under vintern från 90,05 i oktober 2016 till 91,6 i april 2017. Hittills i juni 2017 har vattenståndet hållit sig på en stabil ganska låg nivå om cirka 91,4. Länsstyrelsens beslut från september 2016 innebär således ett visst skydd mot tappning vid mycket låga nivåer i sjön men är inte tillräckligt för att förhindra att en situation med låga nivåer i sjön uppkommer eftersom tappningen vid högre nivåer alltså är så stor.

Den förstudie som genomfördes 2017 är ett första steg i att åstadkomma en permanent lösning för Yxern. Kommunerna har inför studien fattat beslut om att det är önskvärt att återgå till en mer naturlig reglering av sjön samt upphävande av regleringsföretaget och därmed låtit denna utgångspunkt ligga till grund för utredningarna. Eftersom en sådan reglering till viss del står i konflikt med kraftintressen nedströms har det även ansetts lämpligt att utreda ett alternativ till dagens reglering som är mindre ingripande för motstående intressen men som tar bättre hänsyn till förhållandena i sjön än nu gällande bestämmelser.

I förstudien har vattenstånd och vattenföring beräknats för perioden 1997-2016 vid två olika regleringsstrategier, en naturlig reglering och en alternativ reglering och jämförs med faktiska data för perioden. Med naturlig avses i princip de förhållanden som rådde före regleringen 1938. Den alternativa regleringen utgick från det förslag som kommunerna nu ansöker om ska gälla under en treårsperiod, med vissa antaganden vid beräkningen som dock inte bedöms ha någon avgörande betydelse för resultatet, se avsnitt 5.2.1.1 i förstudien. Båda regleringsregimerna visar betydligt högre nivåer i Yxern vid såväl höga som låga vattenstånd i förhållande till dagsläget.

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,8	10,0
92,5 – 92,8	3,0 – 7,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
92,3 – 92,5	1,5 – 5,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
91,8 – 92,3	0,4 – 3,0*
90,8 – 91,8 (sommar, dvs 1/5-1/10)	0,4
90,8 - 91,8 (vinter, dvs 1/11-30/4)	0,4 – 3,0*
Under + 90,8	0,4*

* regleringen ska eftersträva att nivån + 92,25 innehålls den 30/4

Tabell 2 Alternativ reglering

Den alternativa regleringen innebär minskade tappningar vid alla nivåer i sjön i förhållande till idag (bortsett vad som gäller enligt länsstyrelsens beslut vid nivån 90,8 och under). Detta ger större möjlighet att spara vatten för att kunna hålla en högre nivå i sjön. Vid högre nivåer i sjön anpassas regleringen till tillrinningen vilket minskar de stora nivåvariationerna i sjön.

I tabell 3 framgår observerade faktiska vattenstånd under perioden samt beräknade vattenstånd utan den reglering som skedde 1938 samt vid tillämpning av den alternativa regleringen som nu är aktuell.

	Observerad [möh]	Naturlik [möh]	Alternativ [möh]
Medelhögvattenstånd ¹	92,24	92,61	92,50
Medelvattenstånd	91,71	92,24	92,18
Medellågvattenstånd ¹	91,15	92,01	91,84
Max	92,63 (2010, dec)	92,90 (2010, apr)	92,80 (2010, apr)
Min	90,05 (2016)	91,81 (2016)	91,49 (2005, dec)

¹ Medelvärde av varje års högsta, respektive lägsta vattenstånd.

Tabell 3 Vattenstånd vid olika reglering; ur förstudien Tabell 6

I tabellen nedan framgår vattenföringen till Yxeredsån genom regleringsdammen den vattenföring som skulle föreläggat utan regleringen 1938 samt den beräknade vattenföringen vid nu ansökt alternativ.

	Observerad [m ³ /s]	Naturlik [m ³ /s]	Alternativ ² [m ³ /s]
Medelhögvattenföring ¹	4,6	5,4	5,3
Medelvattenföring	1,7	1,7	1,7
Medellågvattenföring ¹	0,6	0,3	0,4
Max	9,3 (2010, dec)	8,9 (2010, apr)	8,8 (2010, apr)
Min	0,2 (2016)	0,1 (2016)	0,4

¹ Medelvärde av varje års lägsta, respektive högsta vattenföring.

² Beräknat för 2-dygnsmedelvattenföring.

Tabell 4 Vattenföringar vid olika scenarier; ur förstudien Tabell 7

Med hänsyn till den väsentliga förbättring av vattenmiljöförhållandena kring Yxern som den alternativa regleringen innebär samt att denna reglering har accepterats av Yxerns regleringsföretag samt även av andra berörda parter, har kommunerna valt att gå vidare med detta alternativ som en tillfällig lösning i avvaktan på en permanent förändring.

5. Områdesbeskrivning

5.1 Allmänt

Yxern är Kalmar läns största sjö och är belägen i Botorpströmmens avrinningsområde. Huvuddelen av sjön ligger i Vimmerby kommun medan utloppet, regleringsdammen och Yxeredsån är belägna i Västerviks kommun. Markanvändningen i sjöns tillrinningsområde domineras av skogsbruk, men det finns även jordbruksmark. Frödinge är den största tätorten i tillrinningsområdet. Geologin inom området utmärks av en mängd parallella sprickdalar i nord-sydlig riktning. Väg 40 mellan Vimmerby och Västervik korsar två vikar i sjöns norra del.

5.2 Områdesskydd

Naturvärdena längs Yxerns stränder är i dagsläget begränsade med anledning av regleringen. Det finns inga naturreservat eller Natura 2000-områden med anknytning till vattenmiljön. De naturvärden som finns nära sjön är knutna till skogliga biotopskyddsområden och Skogsstyrelsens naturvårdsavtal, i första hand på Hästö och vid Hökhultnäs men även vid Toverum och Krogsfall.

5.3 Vattenmiljö

Yxern är en näringsfattig klarvattensjö med flera djuphålor i norr och stora grundområden i söder. Den är mycket rik på både mindre och större öar och strandlinjen är flikig. De större öarna är mest belägna i väster och har smala sund mot fastland. Många anser det vara en vacker sjö.

Det finns tre tillflöden till norra delen av Yxern, ett namnlöst vattendrag kommer från Övre och Nedre Ämten. Även Yxerns två största tillflöden, Vanstadån och Venån, är rika på sjöar och har till synes god vattenkvalitet. Gröppleån är det tredje största tillflödet och innehåller vatten från Frödinge reningsverk.

Yxern är avsnörd vid Boösundet i söder och vattnet rinnet ut genom Åviken till Yxerns regleringsdamm och därefter till Yxeredsån. Via tre dammar i Nykvarn, Hässeltull och Kiltorpsström når vattnet Hagsjön och därefter en fjärde damm vid Totorps industrier.

5.4 Miljökvalitetsnormer

Yxern är en vattenförekomst (SE639176- 152040) med måttlig ekologisk status och miljökvalitetsnormen är fastslagen till god ekologisk status 2027. Det är framförallt kvalitetsfaktorer för hydromorfologi och hydrologisk regim som bidrar till en lägre status. De kvalitetsfaktorer som klassificerats som måttliga är: kontinuitet och långsgående konnektivitet (vandringshinder), vattenståndsvariationer i sjön, avvikelser i sommar- och vinter vattenstånd samt vattenståndets förändringstakt i sjön. Förutom dessa bedöms även kvalitetsfaktorerna för fisk och syrgas som måttliga. Kemisk status (förutom överallt överskridande ämnen) bedöms som god.

6. Bedömning av miljökonsekvenser

En bedömning av miljökonsekvenserna av en tillfälligt ändrad vattenhushållning i Yxern återfinns i [Bilaga 3](#).

Sammanfattningsvis finns många positiva konsekvenser av en snabb förändring av det rådande kravet på höga tappningar ur sjön. Fastighetsägare, fiskerättsägare, sportfiske och det rörliga friluftslivet i Yxern skulle gynnas av ett högre medelvattenstånd eftersom både fiske, båtliv och badliv underlättas. Fisket och kräftfisket hinner sannolikt inte förbättras under en treårsperiod, men gynnas på längre sikt av högre vattenstånd och mer naturliga förhållanden. Även jordbruket gynnas av högre medelvattenstånd och framförallt av att extremt låga vattenstånd undviks. En negativ

konsekvens är dock risken för tillfällig översvämning som kan drabba jordbruksmark i sjöns norra delar.

Igenväxningen av de södra grundområdena i sjön går inte att vända på kort sikt eftersom de arter som har etablerat sig tål djupt vatten, men nykolonisering, som snabbast sker på barlagd botten, accelererar inte. För att förhindra ytterligare nykolonisering är det således viktigt med en skyndsam förändring för att förhindra nya stora vattenståndssänkningar i sommar och i höst eller nästa år. Långvariga sänkningar med illaluktande dy och döda växter, fiskar, musslor och större djur skulle även undvikas med en förändrad reglering och det högre vattenståndet under våren som ska eftersträvas ger positiva effekter på fisklek och fågelhäckningar.

En negativ konsekvens är att omprövningen ger en något minskad kraftproduktion nedströms, se tabell 8 i Bilaga 1.

Flödet i Yxeredsån kommer att följa tillrinningen något mer än idag, vilket ger positiva effekter på djur och natur i och längs ån. Hydrologisk regim förbättras, men det kommer fortfarande vara ett påverkat vattendrag med trappstegsliknande förändringar av flödet och med en påverkad säsongsdynamik. Vid torka kommer inte Yxeredsån att förses med lika mycket vatten, utan det blir en lägre tappning. Det kan ha negativa konsekvenser för öring och andra strömvattenlevande arter, samt för de fastigheter längs ån som länge haft ett högt minimiflöde, vilket dock minskats genom länsstyrelsens senaste beslut. Samtidigt kan de tillfällen då lägsta tappning sker förväntas minska vilket bedöms vara en positiv effekt. Yxerns regleringsdamm utgör fortfarande ett vandringshinder för fisk och andra organismer och miljö kvalitetsnormer uppnås inte inom tre år, men åtgärderna utgör ett första steg i rätt riktning och medför inte någon försämring av miljö kvalitetsnormerna eller äventyrar att dessa uppnås (jfr Weserdomen).

7. Berörda intressen

7.1 Fastighetsförhållanden och sakägarförteckning

Yxerns regleringsdamm är belägen inom fastigheten Västervik Yxered 4:1 som ägs av Tekniska Verken i Linköping, som är största andelsägare i Yxerns regleringsföretag. Fastigheten omfattar vattenområdet i ån samt strandzonen längs en sträcka om knappt 1 km nedströms dammen.

Den ansökta förändringen av vattenhushållningsbestämmelserna för Yxern innebär en tidsbegränsad ändring som i sig medför mindre variationer av sjöns vattennivå än idag och förändrade flöden i Yxeredsån, dock över vad som redan idag utgör lägsta flöde. Kommunerna bedömer att den ansökta regleringen kan påverka fastighetsägare och fiskerättshavare i och kring sjön samt nedströms fram till och med Hagsjön. Med hänsyn till ansökans utformning och begränsning i tid anser dock kommunerna att endast innehavaren av Västervik Yxered 4:1 samt Yxerns regleringsföretag kan anses berörda på sådant sätt att dessa intar ställning av vattenrättsliga sakägare:

Tekniska verken i Linköping AB (publ)
BOX 1500
581 15 LINKÖPING

Yxerns regleringsföretag
c/o Tekniska verken i Linköping AB (publ)
BOX 1500
581 15 LINKÖPING

I den kommande ansökan om tillstånd till permanent förändring av vattenhushållningen i Yxern kan kommunerna komma att göra en annan bedömning av sakägarkretsens omfattning. Kommunerna har dock inget att erinra mot att domstolen kommunicerar den nu föreliggande ansökan i en vidare krets om domstolen skulle finna detta lämpligt.

En karta utvisande fastighetsförhållanden kring sjön samt nedströms längs Yxeredsån biläggs, se Bilaga 3a.

Sjöns vatten är delvis outrett men fiskerätterna har utretts i samband med bildande av Yxerns Fiskevårdsområdesförening. En förteckning över strandfastigheter längs Yxern och Yxeredsån ned till och med Hagsjön biläggs i vilken även anges vilka fastigheter som är delägare i fiskevårdsområdesföreningen, se Bilaga 3b.

7.2 Övriga berörda parter

De ytterligare parter som får anses berörda är:

Yxerns Fiskevårdsområdesförening som förvaltar fisket i sjön och har deltagit i arbetet med den alternativa regleringen.

Yxerns fiskevårdsområdesförening
ordf Magnus Danlid
Kungsgatan 27
598 35 Vimmerby
Tel 070-533 50 60, e-post: magnus.danlid@yxern.se

Nedströms Yxern finns ett antal mindre **vattenkraftstationer**. Det är i första hand kraftstationerna Totebo, Hässeltull och Uddekvarn som påverkas av ansökt reglering. Samtliga kraftverksägare är dock medlemmar i Yxerns regleringsföretag som har tagit aktiv del i framtagande av den alternativa regleringsregimen och angivits som sakägare i målet.

Botorpsströmmens vattenråd utgör en sammanslutning av intressenter i hela avrinningsområdet.

Botorpsströmmens Vattenråd
Maria Kappling
Naturum Västervik
Kulbacken
593 38 Västervik

Tel 070-551 85 20, maria.kappling@vasterviksmuseum.se

8. Ersättningsfrågor

De nya vattenhushållningsbestämmelserna som ansökan innebär medför minskade nivåvariationer i Yxern och ett generellt högre vattenstånd. Nivåerna ligger dock inom sjöns tidigare variationsintervall. Det har inte framkommit uppgift om att den tillfälliga regleringen skulle inverka negativt på något intresse kring sjön. Frågan om påverkan på jordbruket får utredas närmare i samband med en ansökan om permanent förändring. För Yxeredsån kan mindre flöden förväntas men samtidigt minskar perioderna med lägsta flöden. Kraftproduktionen nedströms påverkas, men åtgärderna har utformats i samråd med Yxerns regleringsföretag som förklarar sig godta den påverkan på kraftproduktionen som ansökan innebär.

Sammantaget bedömer kommunerna att det inte uppkommer sådan påverkan som kan leda till en ersättningsgill skada under den treårsperiod ansökan avser. Skulle skada uppkomma av regleringen som inte kommunerna har förutsett hanteras detta lämpligen genom anmälan om oförutsedd skada.

9. Information och samråd

Som framgått ovan har förhållandena kring Yxern utretts och prövats i flera olika sammanhang och det råder en allmänt en enighet om att åtgärder måste vidtas snarast.

Inom ramen för den förundersökning som tillsattes under våren 2017 har ett flertal kontakter tagits med berörda markägare kring sjön och en workshop hölls i Frödinge den 4 maj som samlade ett hundratal deltagare. Vid mötet presenterades slutsatserna av utredningen och en diskussion fördes rörande det framtida arbetet och målsättningar, se Bilaga 1 avsnitt 7 och Bilaga 4.

10. Övrigt

Till **aktförvarare** föreslås två personer:

Vimmerby kommun: Karin Schultz, tel dir 0495-241422 (0492-769000 tel vx Vimmerby kommun), Hultsfred-Vimmerby Miljö- och byggnadsförvaltning, Stadshuset, Stångågatan 28, 598 81 Vimmerby

Västerviks kommun: Ann Svensson, 593 80 Västervik, tel dir 0490-25 40 74 (0490-25 40 00 tel vx)

Kommunerna föreslår att **prövningsavgiften** fastställs till 1 500 kr (jfr 3 kap 2 § 7 punkten och 3 kap 4 § i förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken.

11. Tidplan och fortsatt handläggning

Kommunerna hyser förhoppningen att ansökan ska prövas av domstolen snarast och att en ändrad reglering av sjön kan påbörjas redan i slutet av sommaren 2017. Då kommer även arbetet med en permanent lösning att påbörjas genom en närmare analys av behoven inom vattenförvaltningen och förutsättningarna för att anpassa kraftstationerna nedströms Yxern för en ny och naturlig reglering. Avsikten är att kunna ge in en tillståndsansökan till domstolen i god tid före den treårsperiod som denna ansökan avser.

Nacka som ovan

Västerviks och Vimmerby kommuner, genom

Agnes Larfeldt Alvé
Advokat

T: + 46 (0)70 388 38 22

E: agnes@agnesadvokat.se